

Project Summary

The two-year project of Polish-Norwegian exchange of experience helped the two countries understand each other better, especially when it comes to their systems of world heritage preservation and management. The programme of the project was constructed in such a way that Polish and Norwegian heritage professionals could establish contacts and discuss the most nagging problems and issues related to sites inscribed on the World Heritage List. Mutual learning and ideas for co-operation were the key objectives defined at the outset of the project.

In the first phase of the project, the Polish and Norwegian heritage professionals shared their knowledge and experience during an opening conference. In the course of subsequent workshops and site visits the participants from both countries exchanged observations and comments, summarising them at the project closing conference.

Compiled and presented below are the conclusions and comments inspired by the two-year cycle and voiced during bilateral meetings.

Norwegian conclusions from the project and observations on inscription on the UNESCO World Heritage List

- The status of a World Heritage Site often proves helpful in creating much-needed regulations concerning vehicle traffic, parking zones (Bergen), etc.
- There is a need for improving local competencies and sources, developing local communities, and supporting local engagement in, and understanding of, the protection of the values of specific listed sites.

Podsumowanie projektu

Dwuletnia polsko-norweska wymiana doświadczeń przyczyniła się do lepszego poznania obu krajów, a w szczególności ich systemów ochrony i zarządzania światowym dziedzictwem.

Program projektu został tak skonstruowany, aby umożliwić polskim i norweskim specjalistom nawiązanie kontaktów, jak również dyskusji nad najważniejszymi problemami i kwestiami związanymi z obiektami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Uczenie się od siebie i zainspirowanie współpracy to najistotniejsze cele, postawione na początku realizacji przedsięwzięcia.

W pierwszej fazie projektu – podczas pierwszej konferencji – swoją wiedzę i doświadczeniem dzielili się eksperci z Polski i z Norwegii. W dalszej części – w ramach spotkań warsztatowych oraz obserwacji *in situ* – uczestnicy z obu krajów wymieniali uwagi i spostrzeżenia, którymi dzielili się następnie z zaproszoną publicznością w trakcie konferencji podsumowującej na zakończenie projektu.

Wnioski i uwagi, jakie podczas całego dwuletniego cyklu pojawiły się w trakcie bilateralnych spotkań, zostały zebrane i przedstawione poniżej.

Norweskie wnioski z projektu i faktu wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO

- Status światowego dziedzictwa pomaga bardzo często w tworzeniu prawidłowych regulacji w zakresie transportu kołowego, wyznaczenia stref parkowania (np. w Bergen).

- 444
- An inscription on the World Heritage List often has a negative effect on the listed area, which becomes more tourist-friendly as opposed to resident-friendly. New concepts for local communities are lacking. Public functions evolve in the regions: the restaurant industry drives the existing trades away, making the heritage areas active mostly at night (Krakow is a case in point). Tourism in protected World Heritage (and other) Sites should be expected to offer something in return for "trampling" and invading the conservation areas.
 - Further exchange of experiences, in particular conservation technologies such as conservation of wood, murals, mutual exchange of traditional carpentry skills, etc., are the fields where Poland seems to have a lot to offer, also because it has a larger number of listed sites.
 - There is a need for strategies for the development of tourism (tourist information centres, guided tour services), as well as strategies of promotion by informing, educating and engaging local communities.

Polish conclusions from the project and observations on inscription on the UNESCO World Heritage List

- There is a clear need for an independent system of financing World Heritage Sites, professional advice from government authorities and agencies, and considering UNESCO-certified sites in Poland in planning schemes and management plans.
- There is a need to formulate a national policy for the promotion of WH Sites.
- A strategic budget addressing maintenance and conservation needs of listed sites should be created and distributed to the boroughs concerned.
- The responsibilities and role of the state in the area of heritage preservation need to be defined. In Norway they are prominent in public discourse. In Poland no discussion takes place, whereas a more comprehensive approach to world heritage is required to tackle issues reaching beyond mere conservation.
- Partnerships of the government, self-government, NGO and business sectors are necessary, however, in order for such partnerships to work efficiently permanent sources of financing should be ensured to offer support for site managers. There is a need for putting the legally existing public-private partnerships into practice.
- Local structures for World Heritage Sites management need to be established and backed by adequate regulations. WH Sites should be

- Obserwuje się rozwój lokalnych kompetencji i źródeł, szeroki rozwój społeczności, podtrzymywanie zaangażowania lokalnego i zrozumienia ochrony wartości konkretnych obszarów wpisów.
- Fakt wpisania obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa wpływa także niekorzystnie na obszar, który staje się często bardziej przyjazny dla turystów niż dla mieszkańców – brakuje ofert dla lokalnej ludności, zmienia się funkcja publiczna rejonu, który ożywia się wieczorem i nocą, gdyż branża restauratorska wypiera dotychczasowy handel (jest to także *casus* Krakowa). Od ruchu turystycznego na terenach objętych ochroną z tytułu dziedzictwa światowego (ale nie tylko) należy oczekiwać, że zaoferuje coś w zamian za „zadeptywanie” i wdzieranie się w strefę ochrony konserwatorskiej.
- Dalsza wymiana doświadczeń, zwłaszcza w zakresie technik konserwatorskich (konserwacja drewna, malowideł naściennych, wzajemne uczenie tradycyjnych metod ciesielskich itp.) – na tym polu Polska wydaje się mieć sporo do zaoferowania, także z racji większej liczby posiadanych obiektów zabytkowych.
- Zauważalna jest potrzeba tworzenia strategii rozwoju turystyki (centra informacji turystycznych, usługi przewodnickie), strategii ochrony przez informowanie, edukowanie i angażowanie lokalnej społeczności.

Polskie wnioski z projektu i faktu figurowania na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO

- Stworzenie oddzielnego dla obiektów UNESCO systemu finansowania, fachowe doradztwo ze strony władz i urzędów. Uwzględnienie w planach zagospodarowania i zarządzania miejsc wpisanych na Listę UNESCO w Polsce.
- Stworzenie narodowej strategii i promocji obiektów UNESCO.
- Tworzenie budżetu strategicznego na utrzymanie i konserwację zabytków będącego w dyspozycji gminy.
- Rola i obowiązki państwa wobec dziedzictwa – co jest ważne w Norwegii, a ciągle brakuje rozmowy na ten temat w Polsce. Potrzebna jest bardziej kompleksowa filozofia traktowania dziedzictwa światowego, nieograniczona tylko do wymiaru konserwatorskiego.
- Tworzenie partnerstwa pomiędzy sektorami państwowym, samorządowym, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw. Niemniej aby działały one sprawnie, muszą mieć zapewnione stałe źródło

taken into account in devising regional development strategies, local planning schemes and management plans.

- It is necessary for all the World Heritage Sites to promote jointly the UNESCO brand in Poland and, consequently, to work closely together.
- It is important to regulate non-governmental sponsoring of cultural activity linked to cultural heritage, to ensure private financing of heritage preservation.
- It is necessary to protect the cultural landscape, which is done with great effect in Norway.
- There is a need for protecting heritage, in particular natural heritage, even at the cost of proceeds from tourism; the potential of heritage should be put to a better use for the sake of regional and borough development.
- World Heritage Sites need protection, for example by creating new tourist routes and channelling tourism to new areas (particularly in Krakow).
- Knowledge of heritage should be promoted through related skills.
- Cultural awareness ought to be shaped by education, which should begin as soon as in childhood. Social education is important on every level: local, regional, national and international as an element of the cultural heritage preservation system. Presumably, if the awareness of the needs of cultural heritage becomes widespread, the existing legal sanctions will become redundant.
- It is necessary to include children and youth in work on listed buildings and assets.
- There is a need for a greater role of NGOs in heritage education, building local identity, bringing topics related to local history and listed sites into school syllabuses, and organising Heritage Days.
- Heritage should be “anchored” in local communities.
- It is necessary to build awareness and ownership among local communities (educational programmes, cultural events, promotion). The Norwegian preservation system is mostly based on this type of social engagement. Cultural and natural heritage is a tool for building civil society.
- There is a need to make the public aware that care of monuments is worth an effort, as a long term process which is ultimately profitable.
- Tourist infrastructure needs improvement (car parks, catering establishments, sanitary facilities, information points and guide services).
- The strong position of conservation services as well as the boroughs' participation in land development planning (high rank of heritage

finansowania – to pomogłoby wspierać zarządców obiektów UNESCO. Potrzeba faktycznej realizacji – funkcjonującego w ustawodawstwie – partnerstwa publiczno-prywatnego.

- Utworzenie lokalnych struktur zarządzających obszarem UNESCO, co powinno mieć umocowanie w ustawach. Uwzględnianie obiektów UNESCO przy tworzeniu regionalnych strategii rozwoju, lokalnych programów zagospodarowania i zarządzania.
- Wspólna promocja wewnątrz krajowa, przybliżająca opinii publicznej markę UNESCO, a co za tym idzie – ścisła współpraca wszystkich miejsc UNESCO w Polsce.
- Ważne jest uregulowanie pozabudżetowego finansowania działalności kulturalnej, szczególnie w zakresie dziedzictwa kulturowego, oraz finansowanie jego ochrony ze środków prywatnych.
- Konieczność ochrony krajobrazu kulturowego, co doskonale funkcjonuje w Norwegii.
- Potrzeba ochrony dziedzictwa, w szczególności przyrodniczego, nawet kosztem rezygnacji z większych dochodów z turystyki. Większe wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla rozwoju regionu i gminy.
- Ochrona obszarów wpisanych na Listę UNESCO – na przykład poprzez tworzenie nowych szlaków turystycznych, kierowanie ruchu turystycznego w inne obszary (głównie chodzi tu o Kraków).
- Promowanie wiedzy poprzez umiejętności.
- Potrzeba rozwoju świadomości kulturalnej drogą edukacji zaczynającej się już w dzieciństwie. Edukacja społeczna jest istotna na każdym poziomie – lokalnym, regionalnym, narodowym czy międzynarodowym – jako element systemu ochrony dziedzictwa kulturowego. Można zaryzykować stwierdzenie, że w wypadku powszechnej świadomości potrzeby ochrony dziedzictwa kultury zbędne stanie się korzystanie z istniejących sankcji prawnych.
- Wdrażanie dzieci i młodzieży do prac przy obiektach i miejscach zabytkowych.
- Zwiększanie roli NGO-sów w edukacji na rzecz dziedzictwa, w tworzeniu lokalnej tożsamości, wprowadzanie do szkół tematów o historii lokalnej, zabytkach, organizowanie Dni Dziedzictwa.
- „Zakotwiczenie” dziedzictwa wśród lokalnej społeczności.
- Budowanie świadomości i odpowiedzialności wśród społeczności lokalnej (programy edukacyjne, imprezy kulturalne, promocja). Norweski system ochrony opiera się w dużej mierze na tego rodzaju angażowaniu społeczeństwa. Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze jest narzędziem budowania społeczeństwa obywatelskiego.

protection) in Norway should be noted. The state in Norway restricts the rights of boroughs to decide on land plans: all investments have to respect the law on the protection of listed heritage. Norway's systems are prepared better for fulfilling the responsibilities set forth in the Paris Convention.

- Norway is much ahead in making heritage a commercial, business-oriented activity in the positive senses of these terms. It is more economically-minded in its attitude to heritage in combination with tourism.
- Continuing attention should be given to details as in the case of the conservation works in Bryggen and Urnes.
- From the Polish perspective, emphasis on the harmonious co-existence of man and nature is a particularly high value of the Norwegian WH Sites.

Comparison

- Wooden churches: in Poland they are living facilities, still in use. In Norway they are usually no longer cult places. Care for their historical tissue and preservation are similar.
- Mining towns: the wooden architecture of the Norwegian dwelling houses in Røros is much different from Polish industrial towns. The impact of legal regulation and the buffer zone (established with a view to extending the inscription) is clear. Wieliczka conspicuously lacks investment order. The reason may be the difference in the subject of inscription: in Røros the inscription refers to an area on the ground; in Wieliczka – to underground properties.
- Large cities: despite all the differences between them, they are similarly threatened by being “trampled” by tourists. Additionally, in both cases the listed sites are practically uninhabited; instead they are oriented towards tourism and therefore dominated by the restaurant business.
- Cultural landscapes (Kalwaria Zebrzydowska and Lanckorona in Poland, the Vega Archipelago in Norway): their most distinctive feature, especially in Lanckorona and Vega, is the residents’ sense of identity with the local tradition and history, and keeping up traditional crafts and local products.

The workshops in both countries invited lively discussions on heritage subjects. Also closer contacts were initiated, anticipating ever more vividly further co-operation between individual World Heritage Sites. Reidun L. Andreassen and Trond Taugbøl said during the closing conference on October 27, 2010 in Krakow: “Representatives of individual sites are those

- Potrzeba uświadomienia, że warto dbać o zabytki, bo jest to proces długofalowy, ale opłacalny.
- Tworzenie infrastruktury turystycznej (parkingi, gastronomia, zaplecze sanitarne, punkty informacji, stali przewodnicy).
- Warta podkreślenia jest silna pozycja konserwatora w Norwegii oraz ograniczenie prawa gmin w zakresie planowania przestrzennego (nadrzędność ochrony dziedzictwa). Państwo norweskie ogranicza prawa gmin do samodzielnego decydowania o planowaniu przestrzennym. Wszelkie inwestycje muszą respektować ustawę o ochronie zabytków. Norwegia jest lepiej przygotowana systemowo do wypełniania zobowiązań wynikających z Konwencji Paryskiej.
- Norwegia jest dużo bardziej zaawansowana w komercjalizacji i ekonomizacji dziedzictwa w pozytywnym znaczeniu tych słów. Prowadzi rachunek ekonomiczny wobec dziedzictwa w powiązaniu z przemysłem turystycznym.
- Przywiązanie i zwracanie uwagi na detale, jak w wypadku stosowania technik konserwatorskich w Bryggen czy Urnes.
- Z punktu widzenia polskiego wartościowy jest nacisk położony na harmonijne współgranie człowieka z przyrodą w norweskich miejscach z Listy UNESCO.

Porównanie

- Kościoły drewniane – w Polsce to obiekty użytkowane, żyjące; w Norwegii – najczęściej znajdują się poza kultem. Dbłość o substancję zabytkową i troska o zachowanie – bardzo podobna.
- Miasta górnicze – Røros: drewniana zabudowa norweskich domów mieszkalnych nie przypomina polskich miast o charakterze przemysłowym, zauważalny jest też wpływ uregulowań prawnych i istnienia strefy buforowej, utworzonej na potrzeby poszerzenia wpisu. W Wieliczce widoczny jest brak uporządkowania inwestycyjnego. Być może wynika to z podstawowej różnicy wpisu między miastami: w Røros wpisem objęte są obszary znajdujące się na powierzchni, w Wieliczce natomiast to, co pod ziemią.
- Duże miasta – definiowane są, mimo wszystkich różnic między nimi, jako jedno z największych zagrożeń: możliwość „zadeptania” przez turystów. Dodatkowo w obu wypadkach strefy objęte wpisem na Listę są praktycznie niezamieszkałe i w przeważającej mierze nastawione na turystę właśnie – stąd przewaga branży restauratorskiej.

who have reaped most benefit from this project because it has improved their competencies”.

Heritage and cultural landscape are important resources that need to be used responsibly, with respect for the requirements of sustained development. On the one hand, using the cultural legacy to cater for the needs of local communities, tourism and promotion offers an opportunity for wider recognition of heritage, but on the other hand it may prove hazardous to the historical value of heritage. Therefore, the leading topic of the project was management of world heritage, which, if used in compliance with the Policy of Sustained Development and good management practices, may increase the competitive advantage of economically weaker, peripheral areas.

- „Krajobrazy kulturowe” (Kalwaria Zebrzydowska z Lanckoroną i archipeląg Vega) – to, co najbardziej charakterystyczne, to – zwłaszcza w wypadku Lanckorony i Vegi – silne utożsamianie się mieszkańców z lokalną tradycją, historią, dbałość o tradycyjne rzemiosło, miejscową wytwórczość.

Podczas seminariów w obu krajach toczyły się ożywione dyskusje na różne tematy związane z dziedzictwem, nawiązywane były ściślejsze kontakty, które coraz wyraźniej rysują dalszą współpracę już pomiędzy poszczególnymi miejscami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Jak to ujęli podczas konferencji podsumowującej w Krakowie, 27 października 2010 roku, Reidun L. Andreassen i Trond Taugbøl: dzięki udziałowi w projekcie najwięcej zyskali właśnie opiekunowie poszczególnych obiektów, którzy zwiększyli w ten sposób swoje kompetencje.

Dziedzictwo i krajobraz kulturowy to ważne zasoby, toteż winny być one odpowiedzialnie zarządzane zgodnie z wymogami zrównoważonego rozwoju. Wykorzystanie spuścizny kulturowej dla potrzeb społeczności lokalnych oraz turystyki i promocji stanowi szansę wzmocnienia wartości dziedzictwa, ale może być także zagrożeniem dla jego zabytkowych wartości. Dlatego przewodnim tematem projektu było właściwe zarządzanie miejscami światowego dziedzictwa, zdolne zwiększyć konkurencyjność słabszych ekonomicznie, peryferyjnie położonych miejsc.